

об'єкт соціолінгвістики, соціології, психолінгвістики, історії тощо. Одним із головних практичних завдань досліджень суржику має стати створення навчальних методик, здатних заблокувати розростання й вплив цього явища, що загрожує розвитку сучасної літературної мови.

Отже, українській молоді варто завжди дбати про те, щоб їхнє мовлення було на високому філологічному рівні, адже від цього залежить і культурне надбання нації взагалі.

Бібліографічні посилання:

1. Кулішенко Л. Ненормативні елементи у мовленні студентів. Світогляд – філософія – релігія. Суми, 2016. Вип. 11. С. 220 – 230.
2. Поліщук Я. Металінгвістичний феномен суржику. Українська мова та література. 2003. № 24. С. 3 – 12.
3. Сухопар В.Ф. Проблема мовного вибору в контексті навчально-комунікативного простору. Лінгвістика. Луганськ, 2010. № 3 (21). Ч. 2. С. 65.
4. Хом'як І. Формування мовної особистості в білінгвальному середовищі. Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2010. № 22 (209). Ч. 2. С. 141.

Єремєєва Ірина Анатоліївна,
кандидат історичних наук, доцент
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУ ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Питання правомірності застосування демократичними державами гуманітарної інтервенції є предметом дискусій у сучасних міжнародних відносинах. Сутність проблеми полягає в дилемі, коли і за яких обставин дозволено застосовувати державою або групою держав воєнну силу з метою втручання через причини гуманітарного характеру у внутрішні справи та юрисдикцію держави, свідомо порушуючи її територіальний суверенітет та політичну незалежність з метою захисту цивільного населення країни.

Термін гуманітарна інтервенція вперше ввели в обіг наприкінці 80-х рр. ХХ ст. професор міжнародного права Паризького університету Маріо Беттаті та французький політик Бернар Кушнер, які наголошували, що заради захисту прав людини, демократичні держави мають право та навіть зобов'язані втручатися у внутрішні справи інших держав, незважаючи на їх суверенітет [2]. Більшість політологів розуміє гуманітарну інтервенцію як «застосування сили або загрозу силою, здійснювані державою або групою держав за межами своїх кордонів без згоди країни, на території якої застосовується сила, і спрямовані на запобігання або припинення масштабних і грубих порушень основних прав людей, які не є громадянами цих держав» [4,с.103]. Таким чи-

ном, використання сили за певних обставин має вирішальне значення для ефективного запобігання політичним конфліктам або успішного виконання мирних договорів.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. як міжнародне співтовариство, так і окремі держави, використовуючи поняття гуманітарної інтервенції, неодноразово намагалися впливати на внутрішні конфлікти, що порушують права людини. Несанкціоноване постачання зброї Російською Федерацією на Донбас під прикриттям «гуманітарних конвоїв», ескалація громадянської війни у Сирії, зовнішні втручання та зростання кількості жертв цього конфлікту серед цивільного населення актуалізували дискусії з питань доцільності втручання у внутрішні справи держав, що перебувають у стані гуманітарної катастрофи та відповідальності за наслідки такого втручання. Обговорення проблеми зосереджене на співвідношенні односторонніх дій зовнішніх сил спрямованих на захист прав людини від масових порушень, норм міжнародного права та моральною стороною такого втручання. У постбіполярній міжнародній системі силове гуманітарне втручання належить до числа найгостріших політичних та ідеологічних проблем, що не має однозначного розв'язання.

Проблема гуманітарної інтервенції зав'язана на суперечностях міжнародно-правових документів, серед яких Статут ООН, Загальна декларація прав людини 1948 р. та ін. ООН визнає пріоритет принципу державного суверенітету у міжнародних відносинах. Однак, цей принцип не виключає примусові заходи у випадку загрози миру. Зокрема, Статут ООН надає право на використання дій воєнного характеру у випадку існування будь-якого порушення миру або акту агресії (ст.39, ст.42) [6]. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. визначає геноцид міжнародним злочином та визнає право міжнародного співтовариства застосовувати заходи щодо попередження геноциду та покарання за його здійснення, але жодного посилення на форму та легітимізацію цих заходів Конвенція не наводить. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що міжнародно-правові акти не містять поняття «гуманітарна інтервенція», проблемою є і те, що головні міжнародні правозахисні документи не визначають норм щодо механізмів реалізації гуманітарної інтервенції. Метою гуманітарної інтервенції, як правило, є стабілізація та встановлення демократичних форм правління, тобто створення нового правового порядку, що є сприятливим для життя людини. Так, завдання Місії ООН у Судані (2005 р.) містять «надання консультацій, послуг та підтримки уряду Південного Судану стосовно перехідного політичного процесу, державного управління і встановлення державної влади включно з розробкою національної політики» [5]. У міжнародній практиці є спроба визначати статус та ступінь легітимізації гуманітарних інтервенцій за їх суб'єктним складом (одностороння та багатостороння гуманітарна інтервенції). Багатостороння гуманітарна інтервенція здійснюється групою держав, часто під егідою міжнародних організацій. Колективний статус суб'єкта гуманітарної інтервенції часто служить доказом

її об'єктивності та більшої правомірності. Але умовою легітимності будь-якого зовнішнього втручання у внутрішньодержавні справи є резолюція Ради Безпеки ООН (ст.39, ст.42) [6].

Логіка концепції гуманітарної інтервенції ставить під сумнів легітимність державного суверенітету у випадку масштабного порушення державою прав людини. Саме з цього приводу концепція гуманітарної інтервенції піддається критиці. Британський дослідник Айдан Хехір зазначав, що, незважаючи на свої позитивні аспекти, гуманітарна інтервенція є однією із ключових причин суперечок та політичних протиріч у сучасних міжнародних відносинах. Саме існування поняття гуманітарна інтервенція «кидає виклик композиції міжнародної політичної системи та ставить під сумнів відповідальність та обов'язки всіх основних міжнародних акторів» [1, р. 1-4].

Кінець ХХ ст. став періодом активного застосування гуманітарної інтервенції на практиці. Серед масштабних акцій втручання з метою захисту прав людини були: встановлення 1991 р. на півночі Іраку з метою захисту курдів від геноциду зони забороненої для польотів воєнної авіації (передусім турецької); гуманітарна операція ООН в Сомалі (1992-1993 рр.); миротворча операція ООН на Гаїті (1993-1996 рр.); операції проти боснійських сербів в Боснії та Герцеговині (1994-1995 рр.); воєнна операція НАТО в Югославії (1999 р.). Разом з тим, світове співтовариство не втрутилося в міжетнічний конфлікт в Руанді 1994 р., що являв собою акт геноциду, жертвами якого стали приблизно мільйон людей. У миротворчій операції в Руанді миротворчі сили ООН не попередили геноцид, причиною чого стали недостатність ресурсів та відсутність політичної волі у провідних держав через переважання власних національних інтересів. Трагічні наслідки вищенаведених подій змусили світове співтовариство досліджувати можливості реформування міжнародних миротворчих інститутів, через пошук відповіді на питання чи наділена держава безумовним суверенітетом у внутрішніх справах та чи має міжнародне співтовариство право на воєнну інтервенцію з гуманітарними цілями.

З метою створення юридичних умов для здійснення гуманітарних інтервенцій у 2000 р. за ініціативи уряду Канади була створена Міжнародна комісія з питань втручання та державного суверенітету, яка зазначала, що суверенітет не тільки надає державам право контролювати свої внутрішні процеси, але і накладає обов'язок захисту своїх громадян. Незважаючи на причину нездатності держави захистити людей (відсутність ресурсів або волі), відповідальність може делегуватися іншим міжнародним акторам. У доповіді Комісії «Відповідальність за захист» (2001 р.) констатувалась необхідність заміни концепції «права на втручання», що реалізовувалась в Югославії на концепцію «відповідального захисту» [3]. У цілому діяльність Комісії підняла на новий рівень обговорення проблеми можливого обмеження суверенітету держави в умовах політичних конфліктів та відповідальності міжнародного співтовариства за дії, що викликали обмеження прав людини. Експертне середовище відзначало значущість офіційного визнання відповідальності за

захист для дотримання миру та безпеки у сучасному світі, зазначаючи про зміни у підходах до визначення суверенітету держави виключно через недоторканість кордонів та монополне право на застосування сили в межах цих кордонів.

Доктринальне закріплення концепції відповідальності за захист відбулося на Всесвітньому саміті ООН 2005 р. У Підсумковому документі Всесвітнього саміту зазначено, що відповідальність за захист власних громадян від геноциду, військових злочинів, етнічних чисток, злочинів проти людяності несе держава. У випадку неспроможності держави виконувати функції захисту, відповідальність за захист перекладається на міжнародне співтовариство, яке, відповідно до глави VII Статуту ООН, через Раду Безпеки ООН має право застосування військової сили за умови неефективності мирних дипломатичних засобів. Рада Безпеки ООН в своїх резолюціях щодо масштабних порушень прав людини в окремих країнах неодноразово посилювалася на концепцію відповідальності за захист, вимагаючи від країн-порушниць норм міжнародного гуманітарного права припинити насильство та взяти на себе відповідальність за безпеку свого населення (Резолюція Ради Безпеки ООН 1674 про захист громадян під час збройних конфліктів, Резолюція 1970 Ради Безпеки ООН у зв'язку з повстанням у Лівії та ін.). Зазначимо, що необхідність воєнного втручання завжди розглядається ООН як крайній метод, який традиційно міжнародне співтовариство намагається попередити дипломатичними зусиллями.

Таким чином, проблема гуманітарної інтервенції охоплює важливі підвалини міжнародної системи, зокрема такі її сфери як права людини, державний суверенітет, міжнародна законність та функції акторів міжнародних відносин.

Бібліографічні посилання:

1. Hehir A. Humanitarian Intervention After Kosovo: Iraq, Darfur and the Record of Global Civil Society. Basingstoke and New York: Palgrave-Macmillan, 2008. 208 pp.
2. Kouchner Bernard: The man behind MSF. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/406362.stm> (дата звернення: 12.03.2019).
3. The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. December 2001. URL: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (дата звернення: 12.03.2019).
4. Горб Н.О. «Гуманітарні інтервенції»: до проблеми визначення поняття. *Держава та регіони*. Сер. Право. 2010. Вип. 3. С. 103-107.
5. Миротворча місія в Судані URL: <http://naiaiu.kiev.ua/smc/ua/myrotvorchimisii/chynni-misii/pivdennyi-sudan.html> (дата звернення: 12.03.2019).
6. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 12.03.2019).